

THE PALIMPSEST OF POETIC SENSIBILITY

Szilágyi (Szövérfi) Judit-Mária

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: The volume "Poems" illustrates the strong desire of the poet Octavian Paler to overcome certain limitations, internal and external, thus the poetic self-questioning generates an identity situated between bounded and unbounded. In these poems, an imaginary is being built, whose itinerary can be achieved vertically through an oscillatory descent and ascent, but also horizontally, the word having an ontological force. Thus, we grouped the dominant symbols of this specific poetry that always reveals in any context, the fundamental unity of several areas of the real. Through a hermeneutic, thematic, critical and mythical interpretation of the bookish character and of the hypothesis based on a theory of lyrical selves a close-reading analysis of a volume of poetry appears.

Keywords: infinite, finite, identity, poems, lyrics Octavian Paler

Volumul „Poeme” de Octavian Paler ilustrează o puternică dorință de atingere a nemărginitului prin trecerea peste limitele impuse de nivele existențiale cu multiple fațete și articulații. Astfel aspirațiile poetului spre nemărginit sunt prezente în poezii prin simbolul: păsării, a zborului înalt, a visului, a valurilor, al cerului, al mării, sau a păsării albe. Hermeneutica nemărginirii se exploatează rafinat în primele poeme ale volumului, „Jocul”, *Noaptea Sfântului Batolomeu*, și își atinge apogeul în poemul intitulat *Memorie*. Putem continua spre *Focul*, *Cei care-am fost la Troia* și *Avem timp*. Poetul generează un salt spre infinit prin zborul înalt al păsării din poemul *Jocul* spre soare, singurul element care poate genera fericirea „soarele m-a făcut fericit”¹. Această imagine este reluată și în poemul *Venus din Milo* unde nemărginitul mizează spre a ameți, „amețite de soare și nimeni nu va mai spune despre ele/ decât că sunt niște păsări amețite de soare”². În acest perimetru al simbolurilor dominante specifice elementului nemărginirii se situează și următoarele versuri din poemul *Noaptea Sfântului Bartolomeu*, „păsările nu se mai pot stăpâni”³ unde zborul, devine un progres

¹ Octavian Paler, *Poeme*, ed.cit., p. 13.

² *Idem*, p. 14.

³ *Idem*, p. 18.

de nestăpânit, care creează impresia că eul nu este explozia interioară a expansiunii: „și aștept să năvălească vântul în casă/ să mă omoare din pricina melancoliilor mele.”⁴. Impresia pe care o lasă lectura poemului *Memorie* este a unui proces al alterității în care apare imaginea păsării cu o aripă și cu cealaltă transformată în lanț. Ascensiunea generează o înălțare a eului palerian. Poetul are conștiința că cei care au fost la Troia pot reitera lumina interioară și „păsările albe”⁵ se vor situa în același perimetru al sufletelor acestor ființe. Marea și valurile au capacitatea de a duce gândurile poetice spre nemărginit, spre fluctuație dominant ascensională.

O altă etapă a evoluției eului este limitarea propriu-zisă pentru a oferi sinelui regăsirea ulterioară. Poemele *Digul*, *Cei care am fost la Troia*, *Moartea cuvintelor* și *Memorie* justifică integrarea poetului în anumite limite cu scopul de a se întoarce către sine. Această autorefecție apare prin interogațiile retorice: „n-ați aflat decât că/ a spera înseamnă aproape a trăi?”⁶ și „unde este această insulă dacă nu în noi înșine?”⁷. Insula este elementul cheie al nemărginirii în acest volum de versuri, dar corabia și digul sunt alte simboluri ale mărginirii. Întrebările retorice generează un eu problematizant, care tot mereu se limitează, se oprește în fața obstacolelor impuse de destin chiar dacă are dorința de a trece peste tot. Problematizarea eului poetic aflat între mărginit (dig) și nemărginit (mare) ajunge la asumarea identității prin întrebările retorice „cine sunt, ce vârstă am și ce caut aici./ și de ce m-au oprit în fața acestui dig,/ ca și cum l-as cunoaște?”⁸ și ajunge de dezmărginire prin „mai bine să ne ducem departe de rănille noastre/ să nu regretăm nimic și să cultivăm trandafiri [...] că toate acestea-s firești”⁹.

Teoriile lui Gabriel Liiceanu: *Despre limită* faptul că „Trăim în acest mănunchi de raze [...], care ne scoate din noi, [...]. Hotarul e mereu de atins și noi ieșim din noi, depășindu-ne câte un nou hotar.”¹⁰ ne orientează la nemărginirea, depășirea limitelor existențiale, redefinirea succesorală a eului liric palerian prin simbolurile lumină, mare, dig.

Imaginea analogică cu cea creată de teoreticianul Liiceanu se trasează în următoarele versuri de Paler „Unde este această insulă dacă nu în noi înșine?”¹¹ sau în versul „să ne absolvim pe noi înșine”¹² și în „vulturii coboară în noi”¹³. Hotarele date, exercitate de forțe

⁴ *Idem*, p. 18.

⁵ *Idem*, p. 21.

⁶ *Idem*, p. 14.

⁷ *Idem*, p. 14.

⁸ *Idem*, p. 16.

⁹ *Idem*, p. 27.

¹⁰ Gabriel Liiceanu, *Despre limită*, Editura Humanitas, București, 1994, p. 40.

¹¹ Octavian Paler, *Poeme, ed.cit.*, p. 14.

¹² *Idem*, p. 36.

¹³ *Idem*, p. 24.

exterioare¹⁴ sunt blocaje prin care se exercită asupra individului, frica de destin prin prinderea în cursă fără de sfârșit a secvențelor „de depășit-de atins”¹⁵ se ilustrează în poemul *Cursă*.

Imaginea repetitivă a unei astfel de existențe în care întotdeauna ne mai așteaptă un deal de trecut orientează lectorul către teoriile filosofice blagiene din *Trilogia cunoașterii*. Această analogie se revarsă și asupra poeticului deoarece lumina este simbolul cheie al volumului *Poemele luminilor* unde sunt prezente cele două tipuri de cunoaștere, iar acestea se pot identifica și la nivelul poemelor lui Octavian Paler. Astfel luminarea mâinilor din poemul *Focul* sau lumina din poezia *Cei care am fost în Troia*, sugerează o cunoaștere luciferică, care este responsabil pentru intensificarea misterului.

De asemenea în poemul *Mi-aștept amurgul*, Lucian Blaga fixează cunoașterea spre cea interioară „Am prea multă soare în mine”¹⁶ astfel mizează pe autodefinire, autocunoaștere care la Octavian Paler devine o lumină necruțătoare care e în stare de a învinge limitele prin apariția soarelui-lumină. Prelungirea eului la Octavian Paler este un proces prin care se ajunge la cunoaștere, iar drumul „înapoi” poate fi doar cel care duce la sine însuși, la esență.

Simbolul crucii sau motivul răstignirii sunt deasemeni, comune la cei doi poeți, dacă la Octavian Paler pasărea cu o singură aripă rămasă să sperie este răstignită¹⁷, atunci la Lucian Blaga oasele vor cădea de pe cruce¹⁸. Similitudinea aceasta ne desemnează legăturile organice dintre poeziile celor doi poeți. Atitudinea poetică de confesiune interioară atât la Octavian Paler cât și la Lucian Blaga este tăcerea. La Lucian Blaga cunoaștem precedentele acestei stări dinaintea procesului de creație, deoarece în opera „Hronicul și cântecul vârstelor” mărturisește „Începuturile mele stau sub semnul unei fabuloase absențe a cuvântului. Urmele acelei tăceri inițiale le caut însă în zadar în amintire”¹⁹. Această confesiune fiind una tragică, ne călăuzește la opera epică a lui Octavian Paler, mai exact la romanul parabolă „Viața pe un peron”, unde apare tăcerea prin acea întâmplare când la o frizerie personajul din roman, aude o femeie strigâng, însă acest urlat continuu nu este auzit doar de către el, astfel personajul are impresia că toți oamenii din jurul lui trăiesc în cruste de sticlă și astfel, pentru ei lumea din jur este o tăcere/ o liniște/ o armonie. O altă ipostază în care apare tăcerea în poezia lui Octavian Paler este o transfigurare a unei imagini tactile într-una auditivă prin „buzele mele de piatră” care nu

¹⁴ Cf. Gabriel Liiceanu, *Op. cit.*, pp. 123-125.

¹⁵ *Ibidem*, p. 40.

¹⁶ Lucian Blaga, *Poemele luminii*, Editura Prometeu, București, 1991, p. 31.

¹⁷ Octavian Paler, *Poeme*, *ed.cit.*, p. 21.

¹⁸ Lucian Blaga, Epilog, „Mane oasele au să-mi cadă de pe cruce”.

¹⁹ Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*, Editura Albatros, București, 1980, p. 289.

pot fi smulse, astfel sugerând tăcerea, tăcerea care vorbește de la sine, aceea comunicare dincolo de cuvinte care este sugerată și în poezia „Elegie”, „toate-s firești”²⁰. Aceași tăcere vorbitoare de la sine, poate cu o esență mai accentuată este „trebuie să existe o tăcere egală/ cu toate cuvintele”²¹. Asocierea tăcerii cu mama poetului apare în poemul „Da”, unde apare acea iertare universală fără de care eul liric nu poate merge mai departe pe drumul vieții: „Mamă/ iartă-mă, nu puteam altfel./ Știu, tu ai tăcut toată viața/ și ar fi trebuit și eu să fac, poate, la fel,/ dar trebuia odată ca din tăcerea noastră/ să țâșnească un strigăt/ și iată-l, îmi umplu gura de speranță și lacrimi/ și de tristețe însorită/ ce-mi aparține, nu mai știu,/ mie sau mormântului meu. Dar/ aceasta aproape nu mai are nici o importanță”²².

Intelectualizarea emoției estetice se produce la nivelul întregului volum unde ni se creionează o poezie reflexivă, unde sensibilitatea e radical culturalizată, realul devenind o inconsistență aparte, apărând doar prin epifanie sau estompare²³.

Reflexivitatea poeziei lui Octavian Paler poate fi demonstrată prin prezența eului impersonal, contopirea acestui eu cu instanța exterioară, antiistorică și atemporală, iar livrescul prin următorul citat: „Poezia livrescă se ivește în umbra celei clasice, reflexive și vizionare, destructurând nucleul ei funcțional și trăiește din câteva ostentații și excese”²⁴.

Legătura organică dintre Octavian Paler și Lucian Blaga pot fi demonstrate prin epistola adresată lui Lucian Blaga, *Scrisoare domnului Blaga* în care se asemănă cu poetul luminilor prin proveniența lor din aceleași meleaguri, din munții Făgăraș respectiv, munții Apuseni aflați în Transilvania: „Lângă munții²⁵ aceștia simt că m-aș putea naște din propriul meu nume, [...]. Căci Ithaca nu-i o legendă, ci prima condiție pe care viața i-o pune fiecăruia pentru a se distinge de nisipul pe care-l spulberă vântul. [...] Amândouă ard și purifică”²⁶. Prin urmare legătura dintre cei doi poeți este esențială, organică dominată de sensibilitate culturală, de memorie afectivă și rezultă o poezie reflexivă: „Reflexivitatea e, firește, un climat de stimulare a străzii livresci”²⁷. Poezia reflexivă impune o nonperinență între eu și lume astfel oferind poeziei conștiința unei renașteri a limbajului poetic de forță constructivă.

²⁰ Octavian Paler, *Poeme*, ed. cit., p. 27.

²¹ *Idem*, p. 14.

²² *Idem*, p. 39.

²³ Cf. Alexandru Cistelecan, *Poezie și livresc*, Editura Cartea Românească, București, 1987, pp. 9-11.

²⁴ *Ibidem*, p. 9.

²⁵ Andrei Pleșu consideră că pustiul și muntele sunt două spații existențiale contradictorii, astfel poetului Octavian Paler din cauza aceasta nu preferă pustiul ci mai mult muntele, care oferă „temeritatea de a înfrunta acest Infern”, în *Despre îngeri*, Editura Humanitas, București, 2003, pp. 141-147.

²⁶ Octavian Paler, *Scrisori imaginare*, Editura Polirom, Iași, 2010, pp. 257-265.

²⁷ Alexandru Cistelecan, *Poezie și livresc*, ed. cit., p. 16.

O trăsătură aparte a livrescului este sensibilitatea culturalizată: „Apoi corabia noastră a mers prin nopți în care lumina/ era un fel de amintire ciudată/ și printre păsări albe care zburau între noi și greșelile noastre/ și nu ne mai separa de zei doar moartea”²⁸.

Alexandru Cistelean în lucrarea *Poezie și livresc* afirmă că febra creativă a poezilor livresci „nu e una aurorală și ei trăiesc în orizontul unui nou elenism”²⁹. Prin această constatare se poate demonstra că poezia lui Octavian Paler este una reflexivă, livrescă dar, în același timp se apropie și de cultura elenică.³⁰

Octavian Paler mărturisește în foarte multe interviuri că el este fascinat de civilizația antică, iar pe marii gânditori antici îi consideră un adevărat model. O tangență aparte are pentru filosofia Greciei antice, pentru Platon. În *Republica*, cartea a VII-a Platon elaborează o teorie a ideilor făcând distincția între existența sensibilă și existența inteligibilă. Astfel prima existență, cea sensibilă are la bază teoria ideilor, al realității, aparente, iar cel din urmă, existența inteligibilă este lumea Formelor Pure, a ideilor, e o metafizică a realității esențiale. Toate acestea în opera filosofului antic este camuflată în următoarele simboluri: peștera- care sugerează lumea sensibilă, este o realitate aparentă, iar întunericul peșterii³¹ înfățișează omul limitat, incult, lanțurile indică prejudecățile și acele sensibilități care limitează omul; focul este lumina cunoașterii, umbrele sunt imaginile corpurilor fizice, acele aparențe care generează fel de fel de opinii, păreri, percepții și imaginația.

Pentru Platon, drumul inițiativ spre cunoaștere esențială este cunoașterea prin intelectul analitic, astfel contemplarea lumii este o cunoaștere metafizică, prin intelectul pur care implică intelect, rațiune și episteme. Astfel ajungem la concepțiile lui Octavian Paler despre creație, artă: „Așadar un poet care nu e un profet al speranței,/ un poet cu buzele arse care nu simte nevoia să/ cânte ploile lumii/ n-a înțeles că poezia e în primul rând o formă a speranței.”³² Pentru Platon soarele este ideea binelui sugerând perfecțiunea, acest simbol apare și în poezia lui Octavian Paler „soarele m-a făcut fericit”³³ sau „când soarele arde”³⁴ sugerând momentul devenirii, un moment plin de energie pozitivă generată de soare.

²⁸ Octavian Paler, *Poeme*, ed. cit., p. 29.

²⁹ Alexandru Cistelean, *Poezie și livresc*, ed. cit., p. 18.

³⁰ Cf. *Idem*.

³¹ Cf. Cristian Bădiliță, *Socrate omul, Chipul lui Socrate în dialogurile lui Platon*, studiu introductiv și selecția textelor de Cristian Bădiliță, Editura Humanitas, București, 1996, pp. 87-91.

³² Octavian Paler, *Poeme*, ed. cit., p. 6.

³³ *Ibidem*, p. 13.

³⁴ *Ibidem*, p. 7.

La Platon sufletului i se atribuie simplitate și efemeritate ideilor, este cunoscătoare a lumii inteligibile print-un proces de conversiune a cărui forță creatoare o constituie erosul. Cunoașterea ideilor este doar o reamintire, sufletul care este limitat în corpul fizic, închisoarea fiind o reminescentă a orfismului. Sufletul este menit să pregătească individul pentru moarte. Acest proces eliberează sufletul încarcerat și îi oferă posibilitatea de a se întoarce în lumea ideilor. Aici în acest proces intervine filosofia (concepția lui Platon) care are menirea de a pregăti sufletul pentru recunoașterea imortalității sale. Versurile „ce-mi aparține, nu mai știu, mie sau mormântului meu. Dar/ aceasta aproape nu mai are/ nici o importanță”³⁵, exprimă deliberarea de lumea reală și astfel sufletul poate atinge stadiul nemuririi. Lumea materială nu este una reală, ci numai o umbră a lumii reale, deoarece reprezintă forme a căror reprezentări solicită actul hermeneutic.

O analogie remarcabilă este între arta poetică a lui Octavian Paler din volumul *Poeme* care apare sub titlul *Scrisoarea domnului Hölderlin*, dar epistola lipsește. Acest fapt automat conduce lectorul la studierea poetului Hölderlin. Dacă urmărim cu meticulozitate opera lui Hölderlin, aflăm că pentru el Grecia însemnase mai mult decât o geografie consacrată mitologic, semnifică un traseu inițiativ prin care personajele mitologice sunt transpuși din spațiul antic grec în lumea actuală ³⁶. Astfel, ne poate fi clară relația dintre Octavian Paler și Hölderlin deoarece și la Octavian Paler în toată opera, personajele mitologice se mișcă cu vitalitate contemporană.

În demersul nostru am încercat o apropiere a poetului Octavian Paler de Lucian Blaga, am constatat latura livrescă și relațiile cu opera scriitorului antic Platon, iar în următoarele vom încerca o analiză a imaginarului prin desprinderea și corelarea simbolurilor esențiale ale volumului, pentru a putea ajunge la o imagine de ansamblu asupra omului Octavian Paler.

Poezia lui Octavian Paler construiește un imaginar a cărui itinerar se poate realiza pe verticală prin oscilatoria coborâre și ascensiune, dar și pe orizontală, cuvântul având forță ontologică. În acest sens am grupat simbolurile dominate ale poeziei care „dezvăluie întotdeauna, în orice context, unitatea fundamentală a mai multor zone ale realului”³⁷.

Vom analiza: o confruntare a identității și alterității care răzbate din versurile din moartea cuvintelor. Eul este dominator în propria confesiune, dar detașarea în persoana a III-a

³⁵ *Ibidem*, p. 39.

³⁶ Cf. Johann, Cristian Hölderlin, *Hyperion. Moartea lui Empedocle* (I.), traducere de Ștefan Augustin Doinaș și Virgil Nemoianu, prefață de Wolf Aichelburg, Editura Minerva, București, 1977, p. 10.

³⁷ Gilbert Durand, *Aventurile imaginii. Imaginația simbolică. Imaginarul*, traducere de Anișoara Bobocea, Editura Nemira, București, 1999, p. 81.

și apariția imaginii tribunalului, a judecătorilor, care au forța de a decide destinul determină la un dialog în care se pledează și se acuză. Dialogul se realizează cu un anonim surpriză, care îmi grăbește clipele. Nisipul desemnează curgerea, dispariția, căderea, dar și reminiscentele ce se întipăresc într-o identitate care se mișcă și se depozitează în altul.

Conform Rodicăi Marian într-un sens neexplicit teoretizează două posibile sensuri ale alterității, o alteritate interioară în care alter-ul este coexistent eu-lui și o altă alteritate tot neconflictuală în care eul își găsește alterul într-o dimensiune a profunzimilor sufletului, adică acolo unde eoul își pierde egoismul și accede la sentimentul Ființei lumii.³⁸

În perimetrul acestei teorii putem interpreta poemul *Memorie* de Octavian Paler, unde apare alteritatea interioară prin zborul păsări „cu o aripă rămasă să spere/ și alta pe care o târăște în zbor”³⁹. Cele două aripi, una care poate sălta sugerând zborul, ascensiunea, iar verticalitatea se completează cu cealaltă aripă din lanț, care se târăște, coboară în adâncurile ființei în somn, astfel realizându-se un proces al alterității.

Emanuel Lévinas într-un studiu propune o etică care pretinde eului să se sacrifice pentru celălalt: „eu sunt pentru celălalt”⁴⁰. În poemul *Da* de Octavian Paler sacrificiul pentru celălalt, altruismul apare prin prezența mamei și prin transformarea tăcerii mamei în strigătul fiului, care prin cuvinte, prin lacrimi și tristețe pronunță strigătul care precede sacrificiul (tăcerea). Acest sacrificiu este pentru celălalt în cazul mamei, iar în cazul eului liric pentru artă, creație „cuvintele mele sunt aici și le strâng/ ca pe o lance”⁴¹. Căutarea identității pentru Octavian Paler a considerat un proces ontologic, o problematizare continuă, acest aspect poate fi urmărit în poemul *Digul*, unde eul se unește cu domeniul cunoașterii (marea) și tinde spre eternitate unde va afla elementele esențiale pentru propria lui identitate: despre timpul lui, despre valențele ontologice ale ființei sale, despre cosmosul în care există. Abolind tot ce e în jurul lui (realul) ajungând spre atemporalitate și aspațialitate.

Conștiința poetică se manifestă diferit continuu fiind fiorul căutării. Astfel pe parcursul poeziilor *Venus din Milo*, *Digul* și *Memorie* eul liric este unul reflexiv-meditativ. În *Venus din Milo* apare cuvântul atotștiutor, atotexprimator, care s-a creat înaintea cuvintelor, un cuvânt

³⁸ Cf. Rodica Marian, *Identitate și alteritate*, Editura Fundației culturale. Ideea europeană, București, 2005, pp. 5-7.

³⁹ Octavian Paler, *Poeme*, ed. cit., p. 21.

⁴⁰ „Emanuel Lévinas în dialog cu François Poirié”, *Problema alterității*, în „Secolul 21: Alteritatea”, nr.1-7, 2002, p.19.

⁴¹ Octavian Paler, *Poeme*, ed. cit., p. 39.

prin care se poate exprima totul sau o tăcere egală cu toate cuvintele, o tăcere care vorbește în locul cuvintelor, exprimă.

Meditația devine și mai profundă prin apariția apei limpezi a țipătului de pasăre, a sculpturii Venus din Milo, urmele ciudate de nisip, întrunind frământările sufletești ale poetului: adevărul, cuvântul, arta și statutul artistului. Problematizarea și aprofundarea reflexiilor se continuă și în poemul *Memorie* unde apare dualismul prin cele două aripi, una care se înalță, alta care coboară în adâncurile sinelui creând verticalitate. Aceeași coborâre în sine, problematizare și meditație profundă se poate identifica în poezia *Digul* amintită mai devreme: „de ce m-am oprit în fața acestui dig,/ ca și cum l-aș cunoaște?”⁴²

Arta poetică din acest volum este poezia *Poetul*, cel care are și un alt titlu (doarece în volumul *Scrisori imaginare* înlocuiește epistola imaginară adresată poetului Hölderlin), *Scrisoarea domnului Hölderlin*. Aici lectorul identifică un eu narcisic, care pe tot parcursul textului se oglindește. Poetul are un statut generator, creator, artizan, un *homo faber* care trebuie, să-și asume faptul că, cântarea are rolul lor principal prin care oglesc speranță, reflectă acele adâncuri ale sufletului, ale sinelui pe care le-au identificat în poemele reflexiv-meditative. Eul hipersensibil, care nu se poate identifica cu cei din jurul lui apare în poemul *Impostura*: „Ceilalți lupi m-ar sfâșia dacă ar ști/ că urlatul meu e în realitate un plâns”⁴³. Astfel ajungem la cuvânt, la urlat, la tăcere care vorbește în locul cuvintelor, deci eul liric care este un enunțator liric. Regăsirea orfică, coborârea în abisurile ființei provin din tăcere, care apare în multe poeme ale volumului, însă în acest poem într-un mod demascat printr-o metaforă „buzele mele de piatră”. Eului liric i se lipește o mască de piatră care nu se poate smulge sau e greu de îndepărtat, astfel s-a înrădăcinat în ființa lui, deoarece în prima ipostază masca este celălalt, iar în următoarea ipostază masca devine sinele prin asumarea jocului ființei pentru a putea converti misterul în cunoaștere și rostirea poetică se eternizează prin această sporire a misterului ajungând la cunoaștere. Astfel putem ajunge la un *homo ludens*.

Poemul *Avem timp* situat între ultimele poeme ale volumului generează un eu poetic, care pe tot parcursul textului este schimbător, dacă în primele versuri este în devenire, este pasional în următoarele devine un *homo faber*, conștient de proiectele lui „să citim și să scriem,/ să corectăm ce-am scris [...] /... să facem proiecte”⁴⁴, după care se transformă în eul visător, după această ipostază avem de-a face cu un eu stihial dilematic, care își pune fel de fel de

⁴² *Ibidem*, p. 16.

⁴³ *Ibidem*, p. 11.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 36.

întrebări și răspunsuri avem timp să ne-alungăm întrebările,/ să amânăm răspunsurile”⁴⁵ până ce ajungem la spațiul oniric prin vis, după care conștientizează realitatea: are timp pentru toate cât își dorește, „Nu e timp doar pentru puțină tandrețe”⁴⁶, adică nu trebui să-l măsoare, până când nu îl măsoară, îl are.

Identitatea și alteritatea, tipurile de eu sunt strâns legate de destinul poetului. Drumul vieții poate fi constituită ca destin prin asumarea identității în relație cu celălalt care poate fi o umbră a eului.

Octavian Paler care pe tot parcursul vieții sale încearcă a tâlcui misterele, semnele întâlnite. Transformarea realității în semn este o modalitate de a umple cu realitate semnele fără conținut.⁴⁷ Această atitudine îl apropie de eroul său preferat de Don Quijote, astfel în poemul *Aceeași vârstă*, ilustrează personajul său preferat, cu care se și identifică încă din primele versuri, „Am exact vârsta la care Don Quijote și-a început/ aventurile,/ am aceeași vârstă și iubesc lumea la fel,/ nu-mi mai lipsește nimic”⁴⁸. Această identificare în cazul acestui poem se referă doar la vârsta comună a celor doi aventurieri. Trebuie remarcat că Octavian Paler, ca și Don Quijote, nu este omul extravagant, ci mai degrabă un pelerin meticolos, care „poposește în fața tuturor mărcilor similitudinii”⁴⁹. Statutul de aventuriei este o similitudine dintre cei doi deoarece personajul din opera lui Cervantes călătorește, iar poetul Octavian Paler mărturisește că, și fără, scutier și Rosinante va porni la drum, „voi porni singur la drum”, „voi merge pe jos”, „drumul m-așteaptă”⁵⁰. Michel Foucault afirmă că pentru cavalerul lui Cervantes, aventura va fi o descifrare a lumii, pe această constatare se și poate construi similitudinea dintre cei doi. În poemul *Avem timp*, motivul destinului este interdependent de tema timpului, adică este condiționat de acesta, și chiar dacă eul liric consideră că are timp pentru toate, fără să măsoare timpul, destinul este un drum interior asumat, care poate fi învinovățit, dar este interdependentă de atitudinea individului, cum se raportează la destin, drum al vieții, timp și la urmările acestuia.

Asumarea destinului este un mod de a crea artă, acestui motiv i se atribuie motivul drumului, care în poemul *Lecția inutilă de logică* apare în ipostaza de destin, drum al vieții

⁴⁵ *Ibidem*, p. 36.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 36.

⁴⁷ Cf. Michel Foucault, *Cuvinte și lucruri*, traducere din limba franceză de Bogdan Ghiu și Mircea Vasilescu, studiu introductiv de Mircea Martin, Editura RAO International Publishing Company, București, 2008, pp. 103-107.

⁴⁸ Octavian Paler, *Scrisori imaginare*, ed. cit., p. 22

⁴⁹ Michel Foucault, *op.cit.*, p. 103.

⁵⁰ Octavian Paler, *Poeme*, ed. cit., p. 22.

asumat, „totuși am plecat și am sosit undeva,/ am greșit drumul, dar am sosit undeva/ dar când nu mai sosim nicăieri/ totul devine ilogic. Spre ce ne ducem/ dacă nu sosim nicăieri?”⁵¹ Deșertul, pustiul pentru poet este locul unde se retrag ermeții pentru a-și înfrunta atât propria natură, cât și pe cea a lumii numai cu ajutorul lui Dumnezeu. Astfel relația este una verticală, iar, în mai multe mărturii ale lui Octavian Paler cunoaștem faptul că el nu contestă existența lui Dumnezeu, dar nu crede în el. Prin aceste confesiuni ajungem și la romanul *Viața pe un peron* unde e singur între deșert și mlaștină și încearcă să-și clarifice relațiile lui cu lumea exterioară și interioară.

Pentru Paler elementul esențial este pământul, țărnul pe care s-a născut, astfel satul natal Lisa și munții Făgăraș sunt mediul în care el se simte în conformitate. În afară de aceste elemente vitale avem cumulum marea și nisipul. În jurnalul *Aventuri solitare* ne sunt dezvăluite legăturile organice ale poetului cu marea și cu nisipul. Ambele îi oferă acel catharsis pe care nu o poate simți în nici într-o altă ipostază.

Comunicarea pentru poetul Octavian Paler este o formă de a sensibiliza lumea din jurul lui, astfel dialogul dintre eul poetic și lumea exterioară se realizează prin prisma experiențelor pe care le transfigurează încercând să transmită mesajul prin semne, cuvinte. Astfel nisipul fiind simbolul abundenței, al curgerii timpului, al sensibilizării mișcărilor, al purificării și al abraziunii⁵² întrunește în poezia lui Octavian Paler următoarele elemente: „chip de nisip”, „mâini de nisip”, „limba în gurătot de nisip”, „tribunalul de nisip”, „lumini de nisip”, „amintiri de nisip”, „judecători de nisip”, „eșafod de nisip”⁵³. Toate aceste elemente, care în viziunea artistică a poetului sau transformat în nisip, sugerează matricea, un *regressus ad uterum*. Acest stadiu se realizează atunci când apare moartea cuvintelor, adică în urma încheierii dialogului, când apar judecătorii care cronometrează, care condamnă în piața publică, în agoră. Acest tribunal judecă, acuză dialogul dintre eul liric și cineva, un anonim. Amintirile de nisip transfigurează imaginile anterioare, deoarece reprezintă un proces anamnetic de redescoperire a celor ce par să dispară, astfel dialogul cu anonimul surpriză simte trecerea timpului, dar clepsidra va fi întoarsă de acest cineva, astfel timpul parcă e întors, spre trecut, ceea ce sugerează realizările eului liric, o retroviziune asupra vieții lui, asupra întregului, „Tot ce-am iubit s-a transformat în nisip/ Tot ce-am greșit s-a transformat în nisip”⁵⁴. Iubirea apare

⁵¹ *Idem.*

⁵² Cf. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționarul de simboluri*, vol II, Editura Artemis, București, 1994-1995, p. 342.

⁵³ Octavian Paler, *Poeme*, ed. cit., p. 22.

⁵⁴ *Idem.*

în ipostază de tot, adică în cele patru tipuri de iubie, *eros*, care reprezintă pasiunile sale, *philia* care se asociază cu prietenia cu afecțiunea, *storge* cu iubirea naturală de tip atașament, care se realizează între părinți și copii și cu *agapé*, care sugerează convingerile poetice și relațiile sale cu Divinitatea. Experiențele sale au fost numeroase, dar au existat multe greșeli, care vor fi judecate, pentru care acele experiențe din trecut ar trebui reconsiderate, dar această reconsiderare poate fi realizată, doar dacă se redeschide dialogul, dintre el și lume, însă acest proces trebuie, să se instaleze înaintea ca elementul esențial al comunicării, cuvintele să moară.

În poemul *Jocul* elementele din care Octavian Paler dorește să construiască o „mare,, și „un țărm” sunt: „o scoică”, „câteva pietre”, pe acest țărm care va fi creat de el, poetul va sta pe nisip. Această imagine ilustrează lumea interioară a poemului: scoica sugerând deschiderea/ încrederea spre forțele apei/ al creației și pietrele fiind materia primă, iar nisipul elementul germinator. Astfel apa/ marea, ploaia, „apa limpede” sunt dătătoare de viață și sunt în legătură directă cu muntele, ambele fiind elemente esențiale pentru poet: „, Noi nu iubim muntele pentru că este verde și nu iubim marea pentru că este albastră, chiar dacă ne explicăm atracția pentru ele în felul acesta, ci le iubim pentru că ceva din noi, din amintirile noastre inconștiente a izvorât totdeauna și pretutindeni din iubirile noastre din copilărie, din acele iubiri care la început nu se îndreptau decât către ființă, în primul rând către ființa-adăpost, către ființa-hrană, mamă sau doică”⁵⁵. Crezul poetic care se poate deduce din poemul *Jocul* și *Noaptea* este „un reprezentat practic, nimic nu suntem, un simplu fir de praf pe obrazul Timpului”⁵⁶. Elemente contradictorii care se stabilesc în viziunea poetică paleriană sunt: „nisip negru”⁵⁷ și soarele iluminează, din aceste simboluri, putem creiona aceea ascensiune, care se realizează din adâncuri, din marea/ nisip/ țărm și cresc către zbor, pasăre, soarele, aripă. Astfel dilatarea ființei poetice este una verticală și orizontală.

Simbolurile ascensiunii apar în majoritatea poemelor, pasărea este elementul salvator din pozie *Cei care am fost la Troia*, coloristica acestora este albul, prin acesta sugerând lumina, puritatea acestor păsări albe îi sunt antonime „vulturii”⁵⁸, care coboară în noi din poemul *Focul*. Atitudinea catabasică, una orfică prin care se produce cântecul existenței germinatoare, prin care se poate ajunge la armonia originală a ființei. Astfel pasărea cu o singură aripă poate fi eul

⁵⁵ Gaston Bachelard, *Apa și visele. Eseu despre imaginația materiei*, traducere de Irina Mavrodin, Editura Univers, București, 1995, p. 132.

⁵⁶ *Inteviu cu Octavian Paler*, realizat de Eugenia Vodă, apărut la Tvr cultural, accesat pe www.youtube.com, la data de 15.07.2014.

⁵⁷ Octavian Paler, *Poeme, ed. cit.*, p. 8.

⁵⁸ Octavian Paler, *Poeme, ed. cit.*, p. 24.

liric, care va ajunge la acea stare nostalgică de increat, doar prin găsirea celeilalte aripi, care nu e altceva decât opera. Procesul prin care se va ajunge la această stare este zborul, saltul și culminația va fi soarele de pe cer, care îi va oferi „cerul”⁵⁹, „cerul”⁶⁰, „lumina”, „stau în soare, în lumină”⁶¹ și se ajunge să fie „amețit de soare”⁶².

Bibliografie:

Bibliografia operei:

1. Paler, Octavian, *Viața ca o coridă*, Editura Polirom, Iași, 2009.
2. Paler, Octavian, *Scrisori imaginare*, Editura Polirom, Iași, 2010.
3. Paler, Octavian, *Poeme*, Editura Semne, , București, 2008.
4. Paler, Octavian, *Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*, Editura Polirom, Iași, 2012.

Bibliografie critică:

1. Alexandrescu, Sorin, *Identitate în ruptură*, Colecția Studii Românești, Editura Univers, București, 2000.
2. Bachelard, Gaston, *Apa și visele, Eseu despre imaginația materiei*, Traducere de Irina Mavrodin, Editura Univers, București, 1995.
3. Baudrillard J, Guillaume, *Figuri ale alterității*, traducere de Ciprian Mihali, Editura Paralela 45, Colecția „Studii“, Seria „Topos – Studii socio-umane“, Pitești, 2002.
4. Bădiliță, Crsitian, *Socrate omul, Chipul lui Socrate în dialogurile lui Platon*, studiu introductiv și selecția textelor de Cristian Bădiliță, Editura Humanitas, București, 1996.
5. Blanchot, Maurice, *Spațiul literar*, Traducere de Irina Mavrodin, Editura Minerva, București, 2007.
6. Blaga, Lucian, *Poemele luminii*, Editura Prometeu, București, 1991.
7. Blaga, Lucian, *Hronicul și cântecul vârstelor*, Editura Albatros, București, 1980.

⁵⁹ *Ibidem*, p.7 .

⁶⁰ *Ibidem*, p. 6.

⁶¹ *Ibidem*, p. 41.

⁶² *Ibidem*, p. 15.

8. Bocșan, Nicolae, Mitu, Sorin, Nicoară, Toader, *Identitate și alteritate. Studii de istorie politică și culturală*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000.
9. Boldea, Iulian, *Teme și variațiuni*, Editura EuroPress, 2008.
10. Boia, Lucian, *Istorie și mit în conștiința românească*, Editura Humanitas, București, 1997.
11. Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, traducere de Tatiana Mochi, Editura Humanitas, București, 2000.
12. Burgos, Jean, *Pentru o istorie a imaginarului*, traducere de Gabriela Duda și Micaela Gulea, prefață de Gabriel Duda, Editura Univers, București, 1988.
13. Cistelean, Alexandru, *Poezie și livresc*, Editura Cartea Românească, București, 1987.
14. Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*, Editura Minerva, București, 1988.
15. Crăciun, Alexandra, *Narcisismul și problemele reflecției*, Editura Paideia, București, 2002.
16. Durand, Gilbert, *Figuri mitice și chipuri ale operei - de la mitocritică la mitanaliză-*, traducere din limba franceză de Irina Bădescu, Editura Nemira, București, 1997.
17. Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului - introducere în arhetipologia generală*, traducere de Marcel Aderca, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
18. Foucault, Michel, *Cuvinte și lucruri*, traducere din limba franceză de Bogdan Ghiu și Mircea Vasilescu, studiu introductiv de Mircea Martin, Editura RAO International Publishing Company, București, 2008.
19. Hölderlin Friedrich, *Imnuri și ode*, în românește de Ștefan Augustin Doinaș și Virgil Nemoianu, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1977.
20. Hölderlin, Johann, Cristian, *Hyperion. Moartea lui Empedocle (I.)*, traducere de Ștefan Augustin Doinaș și Virgil Nemoianu, prefață de Wolf Aichelburg, Editura Minerva, București, 1977.
21. Jurcan, Dan, *Identitate și societate. Modele aspiraționale în tranziție*, Editura Eikon, Cluj - Napoca, 2005.
22. Levinas, Emmanuel, *Între noi: Încercare de a-l gândi pe celălalt*, traducere de Ioan Petru Deac, Editura All, București, 2000.
23. Liiceanu Gabriel, *Om și simbol. Interpretări ale simbolului în teoria artei și filozofia culturii* Editura Humanitas, București, 2005.

24. Liiceanu, Gabriel, *Despre limită*, Editura Humanitas, București, 1994.
25. Marian, Rodica, *Identitate și alteritate*, Editura Fundației culturale. Ideea europeană, București, 2005.
26. Pleșu, Andrei, *Despre îngeri*, Editura Humanitas, București, 2003.
27. Wunenburger, Jean-Jaques, *Utopia sau criza imaginarului*, traducere de Tudor Ionescu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development , as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.